

Milli Mücadele Dönemi İstanbul ve Anadolu Mitinglerinde Türk Kadını II

Öğr. Gör. Dr. Günseli Gümüşel

Atılım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Ortak Dersler Bölümü

Sultanahmet Mitinginden sonra tedirgin olan İtilaf Devletleri bütün mitingleri yasakladı. Ancak konulan yasağa rağmen 28 Mayıs 1919 günü İzmir’de şehit edilen vatandaşlar için Sultanahmet Camiinde mevlit okutuldu. Bundan iki gün sonra ise “dua günü” adı altında Sultanahmet Meydanında başka bir miting daha düzenlendi. Polis bu mitinge Sultanahmet Camii duvarları içinde kalması şartıyla izin verdi. Toplantıda İsmail Hakkı Bey, Hoca Rasim Efendi, Hamdullah Suphi Bey, Milaslı Dr İsmail Hakkı Bey ve Darülfünun öğrencilerinden Şükufe Nihal Hanım hazır bulundular. Şükufe Nihal Hanım yaptığı konuşmada vatan sevgisini şu sözlerle dile getirerek olası tehlikelere de dikkati çekmiştir:

“Ey Sevgili İstanbul, güzel vatanım, hastalıklı, talihsiz toprağım! Seni kaybetmek korkusunun ruhuma yaptığı derin zehirli acıyı bilmem bununla kaçınıcı defadır duyuyorum...Aziz toprak, bilmiyordum ki; senin en asil çocukların böyle hicranıyla ağlarken bütün alem de sana açgözlü, tamahkar gözlerini dikmiş, belki asırlardan beri seni bizden ayırmak için uğraşıyorlar...Ruhumuz o kadar sende, varlığımız o kadar sende ki aziz vatan, beşiğimiz sendin, mezarımız yine sen olacaksın!”

İkinci Sultanahmet Mitingi sonunda kalabalığın alkışları arasında alınan kararlar şunlardır:

- 1) *“Türkler Wilson Prensiplerinin 12. Maddesinin uygulanmasını talep ederler (12. Madde Osmanlı Devleti topraklarında Türk çoğunluğun yaşadığı bölgenin Türklere bırakılmasını istemektedir)*
- 2) *Birkaç esir millete yeniden istiklal verilirken 950 seneden beri Anadolu’da saltanat ve istiklale malik olan bir milletin duçar esaret edilmesi adalete uygun olmaz. Kemal-i azimle hakkımızı talepte son dereceye kadar ısrar edeceğiz. Biz Türk ekseriyetini haiz olan memleketlerin birliğine karşı vaki olan tecavüzü medeni dünya huzurunda protesto ediyoruz.”*

13 Ocak 1920 günü yine aynı meydana **“İstanbul Türk’ündür ve Türk Kalacaktır”** mitingi yapıldı. Bu mitinge Rıza Nur Bey, Hamdullah Suphi Bey ve Muallimler Cemiyeti Başkanı Nakiye Hanım’ın yanı sıra 150.000 kişi katıldı. Nakiye Hanım’ın vatan toprağının düşmana terk edilmemesini ve kadın-erkek birlikte mücadele edilmesini vurguladığı konuşmasında ise şu ifadeler geçer:

“Efendiler, size memleketin bir kadını sıfatıyla hitap ediyorum. Fatih’in, Selim’in, Süleyman’ın mezarını, ecdadının ebedi abideleri olan camileri, türbeleri bırakıp çıkacak içinizde bir erkek var mıdır? Ben tasavvur etmiyorum. Çıkmayacaksınız, bırakmayacaksınız. Biz de daima sizinle beraber olacağız; yanınızdan, önünüzden ayrılmayacağız. Hayatından ziyade sevdiği evladını vatan sevgisine feda eden kadınlarınızın can ile sevdiği

İstanbul için canını feda edeceğine elbette inanırsınız... Önümüzde açık iki yol var: Biri, tarihimize şanımızla devam etmek, diğeri gözlerimizle beraber tarihimizi de kapayıp ebediyete götürmektir.”

Aynı mitingde dikkate değer bir başka nokta da Posta, Telgraf ve Telefon Genel Müdürü Yusuf Razi Bey'in Fransız asıllı eşinin sözleridir. Kendisi Fransızların Türkler hakkındaki görüşlerinin değiştiğini ve Türklerin takdir edildiğini ifade etmiştir.

İstanbul mitinglerine genel bir bakışta kadınların erkekler ile birlikte mücadele etmesinin kaçınılmaz bir çare olduğu görülür. Diğer taraftan Batı Anadolu'daki direnişin dalga dalga yayılması Anadolu'da protesto mitinglerini de beraberinde getirmiştir.

Anadolu'daki mitinglerin ilki 14 Mayıs 1919 tarihli İzmir, Maşatlık Mitingidir. Bu toplantıda binlerce vatandaş Wilson Prensiplerine uyulmayarak yapılan işgalleri kınadı ve silahlı direnişe gidilmesini istedi. Konuyla ilgili Anadolu Matbaasında basılıp, Türk mahallelerinde davullar çaldırılarak dağıtılan beyannamede şunlar yazılıdır:

“Ey bedbaht Türk! Wilson Prensipleri unvan-ı insaniyetkaranesi altında senin hakkın gasp ve namusun hetkediliyor. Buralarda Rum'un çok olduğu ve Türklerin Yunan'a iltihakını memnuniyetle kabul edeceği söylendi. Ve bunun neticesi olarak güzel memleket Yunan'a verildi. Şimdi sana soruyoruz: Rum senden daha mı çoktur? Yunan hâkimiyetini kabule taraftar mısın? Artık kendini göster. Tekmil kardeşlerin Maşatlık'tadır. Orada yüzbinlerle toplan... Bu sana düşen en büyük vazifedir...”

Ayrıca Batı Anadolu'da Yunanlılar tarafından yapılan haksız işgallerin Doğu Anadolu'da Ermeniler tarafından tekrarlanması ve bu bölgeden kaçan insanların durumu diğer illerde de anlatması Anadolu'da işgallere tepki olarak düzenlenen mitinglerin artarak devam etmesine yol açtı. Bazı mitinglerde erkeklerle birlikte yer alan kadınlar, bazı mitingleri de tek başlarına düzenlemişlerdir.

İzmir'in işgali 16 Mayıs 1919'da Trabzon'da ve ertesi gün Giresun'da protesto edildi. Ayrıca Zonguldak ve Edremit'ten protesto telgrafları çekildi. Ankara, Haymana, Kızılcahamam, Bafra, Beyşehir ve Pazarcık'ta da mitingler yapıldı. Bunun yanı sıra aynı yıl 27 Mayıs'ta Edirne'de Sultan Selim Camii avlusunda 10.000 Türk toplanıp Yunan kuvvetlerinin geri çekilmesini istemiş; bağımsızlık için verilen mücadeleye yardım edeceklerine ant içmişlerdir.

Türk kadınının işgallere karşı ilk toplu hareketi ise Erzurum'da başlamıştır. Erzurum İslam Kadınları adına hareket eden bir kadın komitesi ilk toplantısını 29 Kasım 1919'da Müdafaa-i Hukuk faaliyetleri kapsamında Muradiye Camiinde gerçekleştirdi. Şehitler için Kur'an ve mevlit okunmasının ardından Kız Okulu Müdiresi Faika Hanım başkanlığında işgallere karşı çıkılacağı bildirildi. Alınan bu karardan sonra İstanbul Hükümetine, İtilaf Devletleri temsilcilerine ve Amerikan Senatosuna işgalleri ve yapılan zulümleri protesto eden telgraflar çekildi.

Bu ilk toplu hareket dışında düzenleyiciler ve konuşmacılarının tümünün kadın olması bakımından ilk Türk kadın mitingi 19 Aralık 1919'da düzenlenen Kastamonu Mitingidir. (Başka bir kaynağa göre ilk

kadın mitingi 8 Ocak 1920 tarihinde Konya’da, 5000 vatansever kadının toplandığı Şerafettin Camiinde gerçekleşmiştir.) Bu toplantıda 3000 kadın bir araya gelerek ülkenin işgalini ve yapılan zulümleri şiddetle protesto etmişlerdir. Mitingde konuşmacı olarak bulunan isimler Tertip Komitesi Başkanı Zekiye Hanım, Darülmuaallimat Müdiresi Hikmet Hanım ile onun yardımcısı İclal Hanım ve Albay Osman Bey’in kızı Refika Hanım’dır. Bu isimler konuşmalarında, vatani kurtarmak için kendilerinin de cepheye gideceklerini ifade etmişlerdir. Özellikle Zekiye Hanım’ın şu ifadeleri içeren konuşması şiddetli kınamalar içermesi açısından önemlidir:

“Kardeşler, hemşireler! Daha bir sene evvel kırmızı rengi ile başımızda dalgalanan ulu sancağımız, görüyorsunuz ki siyahlara, matemlere büründü... Haktan en çok bahsedenler, haksızlığın en büyüğünü yaptılar. Daha dün bizim gibi refah ve saadeti, evi barkı olan İzmir’deki dindaşlarımız, beyaz saçlı kadınlarımız, kundaktaki yavrularımız Yunanlıların süngüsünden geçti... Hanımlar! Büyük felaketlerimiz önünde evlatlarımızın, kardeşlerimizin kanıyla suladığımız yurtlarımızın işgaline, kardeşlerimizin felaketine susacak mıyız?... Hanımlar! Biz, dünyayı kanlara boğan, insanları tavuklar gibi boğazlayan erkeklere müracaat edecek değiliz. Bizim gibi şefkatle, merhametle düşündüklerine şüphe etmediğimiz İtilaf Devletlerinin büyük kadınlarına müracaat edecek ve birer telgrafla, bize yapılan haksızlıkları yazacak ve anlatacağız. Eğer onlar da hakkımızı teslim etmezlerse, evlatlarımızın kanlarına kendi kanımızı karıştırarak erkeklerimizle bir safta, dinimiz ve istiklalimiz için ölecek; haksızlara, zalimlere tarihin lanetlerini terk ederek yiğitçe öleceğiz!”

Mitinde alınan kararlar gereğince padişaha, sadrazama, ABD ve Fransa başkanlarının eşlerine, İngiltere ve İtalya Kraliçeleri ile Hindistan İmparatoriçesine telgraflar gönderilmiştir. ABD Başkanı Wilson’ın eşine çekilen şu telgrafta onun kadınlık hislerine hitap edilir ve eşini ikna etmesi istenir:

“...Madam cenapları, vatanımızı gezen ve milletimizi gören arkadaşlarınızın da itiraf edeceği biz Müslüman ve Türklerin büyük annesi öz vatani ne haldedir bilir misiniz?... Sizler galipsiniz, kuvvetlisiniz. Fakat biz hak istiyor ve Wilson cenaplarının dünya huzurunda tatbikini taahhüt ettiği prensiplerinin icrasını talep ediyoruz...”

Türk toplumunu Milli Mücadeleye hazırlayan mitinglerdeki kadın faaliyetleri 1919 yılı boyunca Amasya, Niksar, Isparta, Sivas, Balıkesir ve Denizli’de düzenlenen toplantılarda devam etmiştir.

Yine 15 Ocak 1920’de Kastamonu kadınları, Kız Öğretmen Okulunda toplanarak İngiltere Başbakanının İstanbul ve Boğazların uluslararası bir hale getirileceği ve Türk Hükümetinin yeni merkezinin Anadolu olacağına dair sözlerini protesto ederek, *“Türk milletinin kadınlı-erkekli savaşlarda can vermekte asla düşünmeyeceğini; eğer silah ve cephanelerinin bulunmadığına ümit bağlantıyorsa düşmanlarını turnakları ile boğacaklarını, gerekirse toprağın üzerinde şerefsiz yaşamaktansa, toprağın altında kahramanca yatmayı bileceklerini”* belirtmişlerdir.

İtilaf Devletlerinin aldıkları bu karara karşı 11 ve 13 Ocak 1920’de Konya’da; 19 Ocak 1920’de de Trabzon’da mitingler yapıldı.

Ayrıca Maraş’ın işgali üzerine 30 Ocak 1920’de Sivas’ta ve Amasya’da mitingler düzenlenmiştir. Özellikle İstanbul’un işgalinden sonra Temsil Heyetinin miting ve protesto çağrıları Anadolu ve

Trakya'da düzenlenen mitinglerin sayısını artırmıştır. Kadınların da yoğun şekilde katılımında bulunduğu söz konusu mitingler 17-22 Mart ve 15 Mayıs 1920 tarihleri arasında Erzurum, Çorum, Kastamonu, Balıkesir, Edirne, Yozgat, Sinop, Tokat, Bitlis, Trabzon, Çine, Gümüşhane, Kayseri, Malatya, Diyarbakır, Konya ve Ankara'da düzenlenmiştir.

İstanbul ve Anadolu mitinglerinde işgalleri şiddetle protesto eden kadınlar haksız işgallere seyirci kalan Avrupalı devletleri suçlamışlar ve bir taraftan da bu devletlerin başkanları ile başkan eşlerine yardım etmeleri için telgraflar çekmişlerdir.

Özetle, yaşanan olumsuzluklara ve zorluklara rağmen Türk halkını düşmana karşı birlik olmaya çağıran Türk kadını, düzenlerde mitinglerde vatanını ve bağımsızlığını erkekler ile birlikte savunacağını kararlılıkla belirtmiş, Milli Mücadeleye de aynı kararlılıkla katılmıştır.

KAYNAK:

Arıburnu, K. (1975). Milli Mücadelede İstanbul Mitingleri. Ankara: Yeni Desen Matbaası.

Cunbur, M.& Engünün, İ. (1983). Milli Mücadelede Türk Kadını. Ankara: Türk Ticaret Bankası Yayınları.

Çaka, C. (1948). Tarih Boyunca Harp ve Kadın. Ankara: AS. FB. Basımevi.

Uyanıker, F. (2009). Milli Mücadelede Türk Kadını. Ankara: Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları.

<https://www.google.com.tr/imghp?hl=tr>